

Tyrėjų išvados apie siaubo, žiaurumo poveikį vaikų psichikai

Valstybinis psichikos sveikatos centras pateikė išvadas, kad vaiko psichiką neigiamai veikia smurtinis turinys – gali kelti nerimą, baimę, miego sutrikimus ir hiperaktyvumą, stiprinti vaikų nuostatas elgtis agresyviai, skatinti pripratimą prie smurto. Dėl to vaikai tampa mažiau jautrūs kitiems žmonėms, abejingiesni smurtui stebėdami žiaurumo apraiškas tiek virtualioje erdvėje ar TV ekranuose, tiek realiame gyvenime. Dažnai vaikai, ypač iki 8 metų amžiaus, negali suprasti skirtumo tarp išgalvotų ir realių dalykų, dažnai yra linkę kartoti įvairių personažų elgesį, ypač jei jis skatinamas ar yra nebaudžiamas, o matytų personažų neigiamų veiksmų mėgdžiojimas vaikui ilgainiui tampa lyg gyvenimo taisyklė. Psichologai perspėja, kad mažiems vaikams negalima žiūrėti siaubo filmų, nes jų *ego* (vidinis „aš“, galintis sugrąžinti žmogų į realybę) yra per silpnas, kad vaikas galėtų juos kritiškai vertinti. Be to, kiekvienas žmogus turi ir gerąją, ir blogąją pusę, o skatinimas įsijausti į blogį gali sukelti polinkį smurtauti – tai visiškai priešinga „tamsiojo meno“ idėjai išvesti žmogų iš tamsos, tapti geresniam¹.

Beje, tenka neretai girdėti, kad lietuviškose pasakose taip pat pasitaiko daug žiaurių dalykų, todėl jas reikėtų drausti. Tačiau pasakų tyrėjai ne veltui yra pabrėžę, kad tradicinėje kultūroje sekant pasakas būdavo prisitaikoma prie vaikų amžiaus, buvo teikiama didelė reikšmė pasitikėjimu paremtam vaikų emociniam ryšiui su suaugusiaisiais, sukuriant saugią aplinką, pratinant įveikti baimę. Paprastai pasakas sekdamas ilgais rudens ir žiemos vakarais: patiems mažiausiems – apie gyvūnėlius, ūgtelėjusiems – stebuklines pasakas apie karalaičius ir karalaites, dar augesniems – apie baimės ieškotojus, netikėtus, žiaurius nuotykius. Svarbiausia, kad pasakose smurtas paprastai siejamas su neigiamais veikėjais ir jiems skirtomis bausmėmis, tad pasakų sekimas buvo svarbi liaudies pedagogikos dalis².

Taip pat dažnai primenamas kitas vaikų tautosakos žanras – širpės (baisūs, dažniausiai mirtimi pasibaigiantys pasakojimai). Skirtingai nuo pasakų, kurias sekdamas vaikams suaugusieji, širpės vaikai seka vieni kitiems pasislėpę nuo suaugusiųjų. Tačiau širpės nėra skirtos mažiausiems vaikams: paprastai jas vaikai pradeda sekti vieni kitiems tik nuo 6 metų, o iki tol jie širpių vengia. Tyrinėtojų nuomone, širpės turi svarbią reikšmę vaiko psichologiniam bei socialiniam ugdymui: kolektyvinis širpių sekimas žadina baimės emociją, ją išgyvendami vaikai jaučia savotišką pasitenkinimą

Beje, širpių tradicija Lietuvoje yra gana nauja, paplitusi tik XX a. antroje pusėje, nors kai kuriose šalyse gyvuoja jau beveik pora šimtmečių. Spėjama, jog širpės į Lietuvą atkeliavo sovietmečiu, kai vaikai dalyvaudavo įvairiose sąjunginėse stovyklose ir sąskrydžiuose, kuriantis mišrioms santuokoms. Daugelis prieš keletą dešimtmečių lietuvių vaikų pasakojamų širpių ir jų parodijų siužetų yra vertimai iš rusų kalbos, o pastaruoju metu per internetą sparčiai plinta širpės iš kitų kraštų³.

¹ Išsamiau žr.: *Žiniasklaidos įtaka vaikų psichikos sveikatai ir prevencijos priemonės* (parengė R. Adlienė, Valstybinis psichikos sveikatos centras). Internetinė prieiga:

https://www.hi.lt/uploads/Psichikos%20sveikatos%20centras/ziniasklaida_%20vaik_%20ps.pdf.

² Išsamiau žr.: Džekčioriūtė-Medeišienė, Vita. Pasakų sekimas vaikams lietuvių tradicinėje kultūroje: kūriniių su žiaurumo elementais paskirtis. *Tautosakos darbai* 62, 2021, p. 28-50.

³ Išsamiau žr.: Anglickienė, Laima. Apie širpes ir jų parodijas. *Tautosakos darbai* 38, 2009, p. 15-29. Internetinė prieiga: <https://www.lituanistika.lt/content/23664>.